

УДК 331.56(526)

Рахман М.С.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу
та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Картава М.Ю.
студентка
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАЙНЯТОСТІ ТА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

ECONOMIC AND STATISTICAL ANALYSIS OF EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану ринку праці України. Виконано структурний аналіз економічно активного населення за гендерною ознакою та віковими групами. Проаналізовано динаміку показників зайнятості та безробіття. Визначено основні причини безробіття. Розглянуто роль внутрішньо переміщених осіб як одного з факторів впливу на ринок праці. Надано рекомендації щодо покращання стану ринку праці.

Ключові слова: статистика, населення, ринок праці, зайнятість, безробіття.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию современного состояния рынка труда Украины. Выполнен структурный анализ экономически активного населения по гендерному признаку и возрастным группам. Проанализирована динамика уровня занятости и безработицы. Определены основные причины безработицы. Рассмотрена роль внутренне перемещенных лиц как одного из факторов влияния на рынок труда. Предоставлены рекомендации по улучшению состояния рынка труда.

Ключевые слова: статистика, население, рынок труда, занятость, безработица.

ANNOTATION

The article investigates the contemporary labor market in Ukraine. Made a structural analysis of the economically active population: by sex and age group. The dynamics of employment and unemployment. The main causes of unemployment. The role of internally displaced persons, as one of the factors of influence on the labor market. Provided recommendations for improving labor market conditions.

Keywords: statistics, population, labor market, employment, unemployment.

Постановка проблеми. Ринок трудових ресурсів виступає однією з найголовніших сфер функціонування будь-якої держави. У його межах формуються попит та пропозиція на основний товар даного ринку – робочу силу. «Виробниками» при цьому виступають наймані працівники, а роль «споживачів» виконують роботодавці, тобто підприємці, які займаються веденням власного господарства і потребують залучення в процес господарювання додаткових робітників за певну грошову винагороду – заробітну плату. Ринок праці виконує велику кількість надважливих функцій та чинить досить сильний вплив як на економічний, так і на соціальний стан населення й розвиток країни в цілому.

Досягнення високих показників зайнятості та мінімізація рівня безробіття серед економічно активного населення – одне з головних завдань, яке ставить перед собою кожна держава. За умов високої зайнятості всі жителі країни, які є працездатними та бажають займатися трудовою діяльністю, є працевлаштованими. Повна зайнятість трудових ресурсів виступає запорукою досягнення потенційно можливого об'єму національного виробництва, що, своєю чергою, говорить про високий рівень життя населення.

На сьогоднішній день ринок праці України, на жаль, знаходиться не в найкращому стані, що яскраво демонструють останні статистичні дані. У зв'язку з цим актуальним явищем є пошук шляхів подолання виниклих проблем. Саме грамотні та своєчасні дії зі сторони уряду щодо вирішення існуючих питань здатні значно покращити стан українського ринку праці та всіх його учасників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регулювання зайнятості та безробіття населення завжди турбували суспільство та ніколи не втрачали своєї актуальності. Дане питання широко розглянуто в численних працях вітчизняних та іноземних науковців, зокрема: Б. Бреева, О. Богуцького, І. Бондар, Д. Богині, М. Долішнього, І. Заславського, В. Прокопова, В. Онікієнка, Л. Костіна, Г. Купалової, Л. Лебедевої.

Значний внесок у вивчення проблем безробіття та зайнятості був зроблений такими видатними працівниками науки, як С. Іванов, Г. Кондратьєв, Т. Черниш, П. Нікіфоров, А. Вольська, В. Пиц, Г. Мамонова, О. Піжук, Н. Тілікіна, В. Ярошенко, Т. Панюк, А. Оукен, Ж.Б. Сей та ін. У зв'язку з великою значимістю даного питання воно продовжує активно розглядатися та вивчатися науковцями і в наш час.

Мета статті полягає у виявленні структурних змін вітчизняного ринку праці, визначенні головних проблем у сфері зайнятості й безробіття та наданні рекомендацій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час питання ефективного та динамічно-

го розвитку ринку праці та зростання трудових ресурсів має суттєве значення для успішного функціонування держави. Населення будь-якої країни поділяється на працездатне та непрацездатне (рис. 1). Та частина працездатного населення, яка є економічно активною, виступає основою ринку праці. А його визначальними категоріями є зайнятість та безробіття. Вони виконують роль основних індикаторів, що характеризують й оцінюють ефективність економіки держави та її загальне соціально-економічне положення.

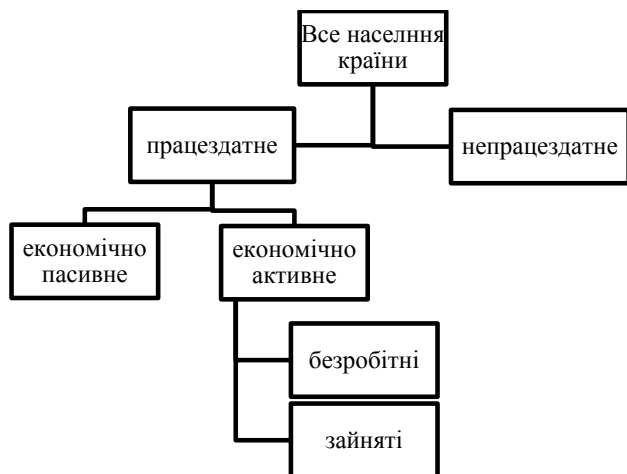

Рис. 1. Структура населення країни [1]

Зайнятість – це поняття, яке показує кількість економічно активного населення, що має роботу та займається трудовою діяльністю [2]. Залежно від класифікатора вона поділяється на: повну та неповну, первинну та вторинну, стандартну та нестандартну, постійну та тимчасову, регламентовану та нерегламентовану форми. Також окремо виділяють інші види зайнятості: залежно від статі, форми власності підприємства, де працює особа, рівня урбанізації, характеру діяльності тощо.

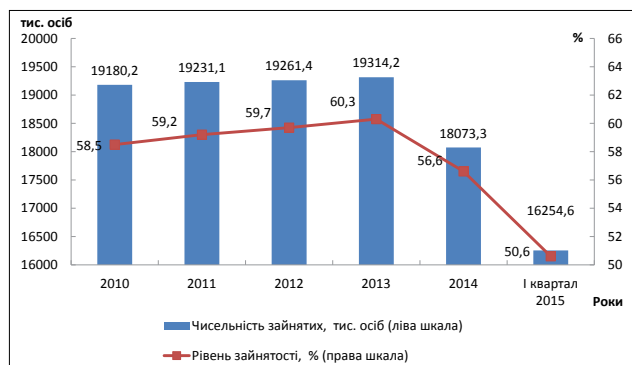

Рис. 2. Динаміка та чисельність зайнятого населення України, 2010 р. – I квартал 2015 р. [4]

Найголовнішим для соціально-економічного розвитку країни є повна зайнятість населення – стан економіки, за якого кількість вакансій максимально відповідає чисельності безробітних; така ситуація на ринку праці, за якої кіль-

кість незайнятих, які бажають працювати, є мінімальною.

Протягом останніх років на ринку праці України відзначалась слабка, але позитивна динаміка збільшення кількості зайнятих (рис. 2). Починаючи з 2010 р. кількість зайнятого населення в країні потроху зростала: з 2010 по 2013 р. вона збільшилась на 134 тис. осіб. 2014 р. став переломним, і внаслідок тяжких політичних, економічних та соціальних зрушень відбулося різке зниження зайнятості – на 1 240,9 тис. осіб, і його показник досяг 18073,3 тис. осіб. [4].

У 2015 р. кількість економічно зайнятого населення продовжувала знижуватись – 16254,6 тис. осіб станом на I квартал. Рівень зайнятості населення України на початку 2015 р. склав 56,0% [4].

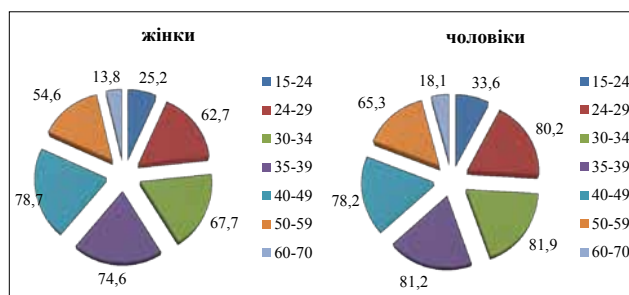

Рис. 3. Рівень зайнятості жінок та чоловіків за віковими групами в 2014 р., % [4]

У статевіковій структурі зайнятого населення України на кінець 2014 р. рівень зайнятості серед жінок був нижче, ніж серед чоловіків (51,9% і 61,8% відповідно) (рис. 3). Найбільша кількість зайнятого населення знаходиться у віці 35–49 років [4]. Таке зниження рівня зайнятості пояснюється впливом багатьох факторів, але найголовнішим чинником, що призвів до таких різких змін та негативних зрушень на вітчизняному ринку трудових ресурсів, є низка політичних подій, що відбуваються протягом останнього часу.

Показником, протилежним зайнятості, виступає безробіття. Воно характеризує ту час-

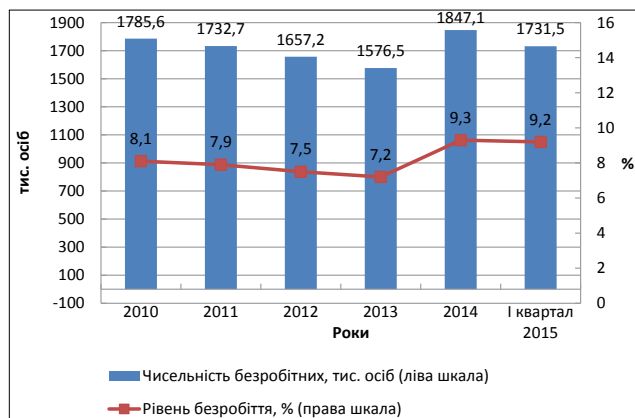

Рис. 4. Динаміка та чисельність безробітного населення України, 2010 р. – I квартал 2015 р. [4]

тину населення, яка, незважаючи на свою працездатність та бажання мати роботу, не є працевлаштованою. Чим вища кількість безробітних у країні, тим гіршим є її соціально-економічне становище. Наразі проблема безробіття є досить актуальною як для України, так і для багатьох інших країн світу. Протягом останніх років для України була характерна тенденція до зниження кількості безробітних (рис. 4).

У 2010 р. кількість безробітних в Україні становила 1785,6 тис. осіб, а вже в 2013 р. вона знизилась до 1576,5 тис. осіб. Проте така динаміка зі зниження рівня безробіття кардинально змінилася в 2014 р. На кінець 2014 р. кількість безробітних становила 1847,1 тис. осіб, що говорить про зростання кількості незайнятого населення аж на 270,6 тис. осіб порівняно з даними 2013 р. [4]. Така ситуація мала значний негативний вплив не тільки на економіку країни, але й призвела до наростання значного соціального напруження серед населення. У 2015 р. кількість безробітного населення почала повільно знижуватись. У I кварталі середня чисельність безробітних становила 1731,5 тис. осіб., а рівень безробіття склав 9,2% [4].

У 2014 р. в Україні рівень безробіття серед чоловіків перевищував цей показник серед жінок по всім віковим категоріям (рис. 5). Найбільша кількість безробітного населення відзначається у віці 15–24 років і становить приблизно 23% [4].

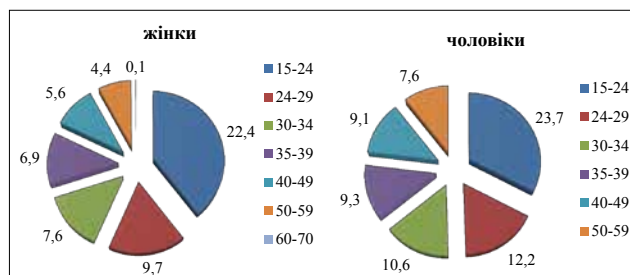

Рис. 5. Рівень безробіття жінок та чоловіків за віковими групами в 2014 р., % [4]

Таблиця 1
Безробітне населення за причинами незайнятості у 2014 р. – I квартал 2015 р., % від загальної кількості безробітних [4]

Причина незайнятості	2014	I квартал 2015
Вивільнені з економічних причин	31,6	39,1
Звільнені за власним бажанням	36,4	32,3
Не працевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації	17,3	14,9
Звільнені у зв'язку із закінченням строку контракту або договору найму	7,8	7,4
Інші причини безробіття	6,9	6,3
Разом	100,0	100,0

Станом на 1 січня 2015 р. питома вага жінок у загальній кількості безробітних становила 54%, чоловіків – 46%. Найбільша кількість зареєстрованих безробітних у цей період була притаманна категорії 45–54 років і склала 25,3% [4].

Найбільш вагомими причинами втрати робочих місць серед населення України в 2014 р. – на початку 2015 р. було звільнення за власним бажанням та вивільнення з економічних причин (табл. 1). У 2015 р. відзначалося помітне зростання кількості безробітних, що були вивільнені з економічних причин – на 7,5% більше, ніж у попередньому році.

Актуальним явищем на сучасному ринку праці є активізація та посилення внутрішньої міграції населення, що пов'язано з тяжкою ситуацією на сході країни та в Криму. Велика кількість людей була вимушена покинути свої домівки та мігрувала або закордон, або до інших регіонів країни.

Станом на кінець лютого 2015 р. в Україні нараховувалося 1 070 тис. внутрішньо переміщених осіб (ВПО), із них приблизно 23,1% – працездатні особи (рис. 6) [5]. Це призвело до зростання конкуренції та посилення навантаження на ринки праці в інших областях країни. Основний удар на себе прийняли Київська, Дніпропетровська, Харківська та Запорізька області.

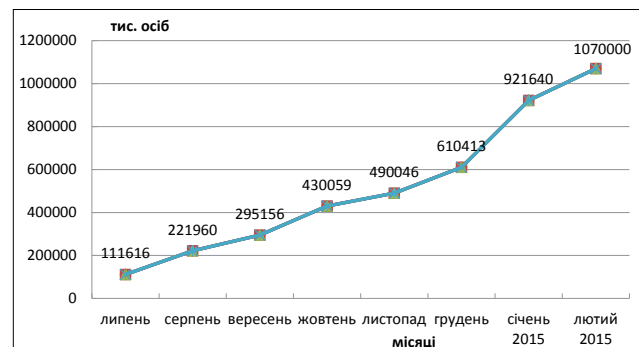

Рис. 6. Внутрішньо переміщені особи в Україні, липень 2014 р. – лютий 2015 р. [5]

За період з липня 2014 р. до лютого 2015 р. кількість ВПО збільшилась більше ніж у дев'ять разів (рис. 6). Найбільшу частину серед безробітних ВПО на початку 2015 р. займали законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (2 842 особи) та професіонали (2 695 осіб), а найменшу – кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств та рибальства (105 осіб) (рис. 7). Основними причинами, що призвели до негативних змін на ринку праці України, є:

- загострення політичної ситуації в країні;
- різкий спад її економіки.

Проте існують й інші фактори, які впливають на рівень безробіття населення в нашій країні:

- недостатня кількість робочих місць, невідповідність нормам умов праці;

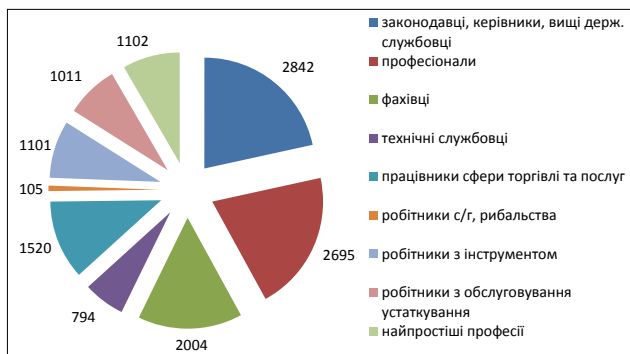

Рис. 7. Структура зареєстрованих безробітних ВПО станом на 1 січня 2015 р. (за професійними групами) [5]

- падіння рівня зайнятості сільського населення;
- низька економічна зацікавленість населення;
- відсутність або недостатня конкуренція на ринку праці;
- слабка державна підтримка розвитку пріоритетних галузей національного господарства та економічної і соціальної інфраструктури в цілому;
- низький рівень соціального захисту населення.

Для покращання станку ринку праці необхідно термінове втручання влади, адже саме держава виступає його першочерговим й головним регулятором. Держава повинна контролювати стан ринку праці, запобігаючи зростанню безробіття та сприяючи підвищенню рівня зайнятості Основними питаннями, на які владі варто звернути увагу, є:

- збільшення кількості робочих місць у результаті державного стимулювання та сприяння розвитку й розширенню підприємницької діяльності;
- підвищення економічної зацікавленості робочих ресурсів за допомогою збільшення рівня заробітних плат та вдосконалення системи оплати праці;
- розширення діяльності наукових центрів країни з метою покращання професійного та кваліфікаційного рівнів робітників, а також збільшення конкуренції на ринку праці;
- слід звернути увагу на працевлаштування осіб з інвалідністю, збільшити державний контроль у цьому напрямі;

– підвищення рівня зайнятості населення в сільській місцевості, що можливо за рахунок розширення інвестування аграрного сектору, збільшення об'ємів експорту сільськогосподарської продукції та перехід на світові стандарти якості товарів аграрного бізнесу;

– стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки, їх інвестування та модернізація.

Дотримання таких рекомендацій сприятиме вирішенню основних проблем, що характерні для функціонування сучасного ринку праці України. Це надасть можливість збільшити економічну активність його суб'єктів, підвищити рівень зайнятості населення та знизити кількість безробітних громадян. Такі покращання призведуть до росту економіки, збільшення об'ємів національного виробництва, а отже, як наслідок, зростуть й доходи населення, підвищиться рівень та якість життя в нашій країні.

Висновки. На даному етапі свого функціонування для ринку праці України характерні негативні характеристики: показники зайнятості знаходяться на дуже низькому рівні, а безробіття, навпаки, – високому, про що яскраво свідчать статистичні показники за останній період. Також відзначається активне зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, що додатково чинить несприятливий вплив на розвиток вітчизняного ринку трудових ресурсів. Роль влади в такій ситуації виходить на перший план. Держава як один з найголовніших регуляторів повинна терміново вжити належних заходів щодо покращання стану ринку праці України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лібанова Е.М. Ринок праці : [навч. посіб.] / Е.М. Лібанова. – К. : Центр учбової літератури, 2003. – 223 с.
2. Лопатіна К.А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні / К.А. Лопатіна // Управління розвитком. – 2011. – № 16(113). – С. 85–86.
3. Рахман М.С. Статистика ринку товарів і послуг : [навч. посіб.] / М.С. Рахман. – Х. : ХНУ, 2013. – 178 с.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Аналітичний центр CEDOS. Міграція. Вимушена міграція та внутрішньо переміщені особи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cedos.org.ua/uk/categories/migration/forced-migration-and-internally-displaced-person>.